

منابع قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران؛ مطالعه کمی سیاست‌های کلی علم و فناوری*

علی اکبر جعفری^۱
سید محمدجواد قربی^۲

چکیده

جمهوری اسلامی ایران دارای منابع سرشار قدرت نرم در ابعاد داخلی و خارجی می‌باشد و همین موضوع بسترساز ارتقاء منزلت و توانمندی ملی ایران در عرصه جهانی شده است. یکی از مسائلی که در خصوص قدرت ملی ایران حائز اهمیت می‌باشد، شناسایی و استخراج ظرفیت‌ها و منابع قدرت نرم می‌باشد که با توجه به دامنه گسترده منابع قدرت ایران، بررسی دقیق آنها امری بایسته و ضروری می‌باشد. در این میان، اسناد فرادستی و سیاست‌های کلی نظام جمهوری اسلامی ایران یکی از پتانسیل‌های مناسب استخراج منابع قدرت نرم می‌باشند و به همین دلیل، مقاله حاضر مترصد است منابع قدرت نرم را از منظر سیاست‌های کلی علم و فناوری مورد بررسی قرار دهد. لاجرم، نگارندگان مترصد هستند با بهره‌گیری از روش تحلیل محتوای کمی و «الگوی چهار وجهی منابع قدرت نرم» به این سؤال اصلی پاسخ دهد که؛ منابع قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در سیاست‌های کلی علم و فناوری کدامند و شامل چه مؤلفه‌هایی می‌شوند؟ یافته‌های مقاله نشان می‌دهند که منابع سیاسی، فرهنگی، علمی و اقتصادی قدرت نرم در سیاست‌های کلی علم و فناوری وجود دارند و از بهترین منابع قدرت نرم در سند مزبور می‌توان به؛ ارتقاء منزلت بین‌المللی، گسترش همکاری‌های سازنده بین‌المللی، الهام بخشی، اقتصاد دانش بنیان، تجاری‌سازی علم و فناوری، تربیت صحیح اسامی- ایرانی، مبانی انقلاب اسلامی و جمهوری اسلامی ایران، معارف دینی و اخلاقی، مرجعیت علمی، دست‌یابی به فناوری‌های پیشرفته، رشد کمی و کیفی تولیدات علمی، مدیریت دانش و... اشاره کرد.

کلید واژه‌ها: قدرت نرم، سیاست‌های کلی علم و فناوری، الگوی چهاروجهی منابع قدرت، جمهوری اسلامی ایران.

*. این مقاله مستخرج از پژوهشی با عنوان «دانشگاه و استحکام ساخت ملی و بین‌المللی قدرت علمی جمهوری اسلامی ایران (با رویکردی بر سیاست‌های کلی علم و فناوری)» می‌باشد که این طرح با استفاده از اعتبار ویژه پژوهشی دانشگاه مازندران اجرا گردید.

Email: A.jafari@umz.ac.ir

۱- دانشیار روابط بین‌الملل دانشگاه مازندران (نویسنده مسئول)

Email: ghorbi68@yahoo.com

۲- دانش آموخته کارشناس ارشد اندیشه سیاسی پژوهشکده امام خمینی(ره) و انقلاب اسلامی

مقدمه

بقاء و استمرار نظام‌های دموکراتیک و مردم سالار وابستگی زیادی به قدرت نرم^۱ دارد و این مؤلفه‌ای است که نظام‌های اقتدارگرا به شدت از آن محرومند. افزایش قدرت نرم توانایی جذب افکار، اذهان و قلوب مردم را فراهم می‌کند و از طرفی دیگر منجر به هم‌افزایی و ذخیره‌سازی قدرت سخت و نیمه سخت در مواقع بحرانی می‌شود. پایه و اساس قدرت جمهوری اسلامی ایران در مقایسه با نظام‌های لیبرال دموکراسی غربی، از نوع قدرت نرمی است که بر پایه ارشاد است و نه اجبار و اغواء و لذا این نوع قدرت باز تعریفی از نگرش آیات قرآن کریم به قدرت است. مبانی قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران برگرفته از فرهنگ اسلام ناب محمدی است که توانسته است افکار و اذهان مردم ایران را به خود جلب کند (موتضوی و دیگران، ۱۳۹۴: ۱۰۹). به لحاظ پیشینه تاریخی باید تأکید داشت که تغییرات گسترده و جریان‌ساز محیط جهانی طی دهه‌های اخیر و کاهش مقبولیت کاربرد قدرت سخت^۲، توجه به مظاهر قدرت نرم را برای کنشگران اجتناب‌ناپذیر ساخته است. لذا کشورهای مختلف حتی در سطوح منطقه‌ای سرمایه‌گذاری‌های قابل توجهی به منظور ارتقاء منابع قدرت نرم خود انجام داده‌اند. امروزه سرمایه‌گذاری در حوزه استحصال قدرت نرم امری نیست که هیچ کشوری از جمله جمهوری اسلامی ایران به‌عنوان یکی از اعضای نظام جهانی که لاجرم باید خود را با اقتضانات این نظام سازگار سازد، از آن مستثنی باشد. به عبارتی دیگر، طی دهه‌های اخیر متعاقب پایان جنگ سرد و فروپاشی نظم دوقطبی و شدت گرفتن فرایند جهانی‌شدن در محیط بین‌الملل، بسیاری از قواعد و معادلات حاکم بر روابط کنشگران دستخوش تحولات ماهوی عمیقی شده به طوری که شیوه تعامل آنان و نحوه رقابت بر سر کسب قدرت و تحقق منافع و اهداف را تا حد زیادی دگرگون ساخته است. نمود و آثار این تحولات همچون سایر عرصه‌ها در عرصه شیوه‌های اعمال قدرت نیز به صورت گذار از رواج قدرت سخت به قدرت نرم مشاهده می‌شود. بی‌شک جمهوری اسلامی ایران نیز از تبعات این چرخش صورت گرفته در سطح جهانی به جانب مظاهر قدرت نرم مصون نبوده است. جمهوری اسلامی ایران از منابع درخور توجهی برای اعمال قدرت نرم برخوردار است که در صورت شناخت دقیق و سرمایه‌گذاری مناسب، به خوبی قابل استحصال هستند (سعیدی و مقدم فر، ۱۳۹۳: ۱۲۷-۱۲۶).

قدرت نرم ایران را می‌توان از جهات مختلفی مورد بررسی قرار داد چرا که این مفهوم به شدت زمینه محور بوده و متناسب با عناصر هویتی جامعه معنا و مفهوم می‌یابد. از این منظر تحلیل اسناد راهبردی و بالادستی ایران دارای اهمیت ویژه‌ای است که تحلیل‌گران معمولاً به آن عطف توجه می‌نمایند (افتخاری و جانی پور، ۱۳۹۲: ۲۳). یکی از اسنادی که می‌توان منابع قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران را شناسایی و استخراج نمود، سند «سیاست‌های کلی علم و فناوری» می‌باشد که به وجوه مختلف قدرت ایران در دو سطح ملی و بین‌المللی توجه داشته است. با توجه به اهمیت این سند در حوزه قدرت نرم‌افزاری ایران، اما

1. Soft power
2. Hard power

تحقیق و اثر مستقلى در خصوص سنجش و ارزشیابی قدرت نرم ایران در سیاست‌های کلی علم و فناوری انجام نشده است. به همین منظور، مقاله حاضر مترصد به بررسی کمی و کیفی سند مزبور در راستای شناسایی و استحصال منابع قدرت نرم ایران در ابعاد مختلف را دارد و سؤال اصلی به این قرار است که؛ منابع قدرت نرم ایران در سیاست‌های کلی علم و فناوری کدامند و شامل چه مؤلفه‌هایی می‌باشند؟ برای پاسخ به سؤال اصلی فوق‌الذکر، لازم است به سؤالات فرعی زیر پاسخ داده شود؛ قدرت نرم چیست و منابع آن کدامند؟ منابع فرهنگی قدرت نرم در سیاست‌های کلی علم و فناوری کدامند؟ منابع علمی قدرت نرم در سیاست‌های کلی علم و فناوری کدامند؟ منابع سیاسی قدرت نرم در سیاست‌های کلی علم و فناوری کدامند؟ و منابع اقتصادی قدرت نرم در سیاست‌های کلی علم و فناوری کدامند؟ در راستای تجزیه و تحلیل سند مورد نظر و برای پاسخگویی به سؤالات پژوهش، از روش تحلیل محتوای کیفی بهره گرفته می‌شود و سازماندهی پژوهش به این قرار است که در بخش اول، مدل مفهومی و نظری قدرت نرم را مطرح می‌نمایم و در بخش دوم، منابع قدرت نرم ایران را در سند سیاست‌های کلی علم و فناوری مورد مذاقه و کنکاش علمی قرار خواهیم داد.

رویکرد نظری و مفهومی؛ قدرت نرم و الگوی چهار وجهی منابع قدرت

معنا و مفهوم قدرت نرم؛ رویکرد مفهومی

بحث بر سر مفهوم قدرت، موضوعی تاریخی می‌باشد (کَلگ، ۱۳۸۳: ۴۳۴)؛ که به‌مثابه یکی از ارکان تضمین‌کننده دوام و قوام کشورها می‌باشد (عسگری و آقاجانی، ۱۳۹۱: ۷). در کلی‌ترین سطح، قدرت به معنای توانایی تأثیرگذاری بر رفتار دیگران به منظور رسیدن به نتایج دلخواه خویش است (نای، ۱۳۸۶: ۱۰۸). با این اوصاف، قدرت به‌مثابه امکانی در دست فاعل و دارنده آن محسوب می‌شود که برای تحمیل اراده خویش بر دیگری از آن استفاده می‌کند (کاظمی، ۱۳۷۳: ۱۶). لاجرم، در برداشت‌های کلاسیک نیز قدرت مترادف استعانت و توانایی در کنترل داشتن سایر بازیگران در نظر گرفته می‌شود (مطهرنیا، ۱۳۷۸: ۶۹). اما همان‌گونه که برتراند راسل تأکید می‌کند؛ قدرت جامعه تنها بر شمار افراد و منابع اقتصادی و توانایی‌های فنی آن وابسته نیست بلکه به باورهای آن هم بستگی دارد. نمونه کلاسیک رسیدن به قدرت از طریق باور، اسلام است (راسل، ۱۳۸۵: ۱۶۱). قدرت نرم شیوه‌ای جدید از اعمال قدرت در مقایسه با شیوه‌های سنتی است که موجب می‌شود یک کشور کاری کند تا کشورهای دیگر، همان چیزی را بخواهند که او می‌خواهد. این بُعد جدید قدرت، به معنای تغییر شکل قدرت از قدرت آمرانه به قدرت متقاعدکننده می‌باشد و به آن دسته از قابلیت‌ها و توانایی‌های یک کشور اطلاق می‌شود که با بکارگیری ابزارهایی چون فرهنگ، آرمان یا ارزش‌های اخلاقی به‌صورت غیرمستقیم در منافع یا رفتارهای سایر بازیگران بین‌المللی اثر می‌گذارد (زرقانی، ۱۳۸۸: ۲۰). به تعبیر جوزف نای، قدرت نرم مبتنی بر جذابیت و سیاست‌های دموکراتیک می‌باشد (Nye, 2004 b:4). وی در تعریف بُعد نرم‌افزاری قدرت به توانایی

به دست آوردن چیزی اشاره می‌کند که می‌خواهیم با جذب و اقناع سایرین جهت تحقق اهداف خود احصا کنیم (Nye, 2004 a:62). این شیوه غیرمستقیم رسیدن به نتایج مطلوب چهره دوم قدرت یا قدرت اقناع سازی نامیده می‌شود. بر این پایه، یک کشور می‌تواند به مقاصد مورد نظر خود در سیاست جهانی نائل آید چون کشورهای دیگر ارزش‌های آن را می‌پذیرند و از آن تبعیت می‌کنند (سلیمانی‌پورلک، ۱۳۸۶: ۸). شاخص‌های قدرت نرم شامل مؤلفه‌های مادی و معنوی می‌شوند؛ مؤلفه‌هایی چون ایدئولوژی، روحیه ملی، مشروعیت سیاسی، فرهنگ، نفوذ جهانی، ارزش‌ها، نوع حکومت، نوع ارتباط حکومت، استعدادها، علمی، اخلاق اجتماعی، اطلاعات و آگاهی‌ها، روحیه ملی و ... در زمره عوامل معنوی قدرت بازیگران محسوب می‌شود. علاوه بر این، برخی عوامل سیاسی از جمله ثبات سیاسی، نوع رژیم و رهبری از مؤلفه‌های مادی قدرت نرم به شمار می‌آیند (قربی، ۱۳۹۴: ۸۹).

قدرت نرم در اسلام مبتنی بر فطرت بوده و با تأکید بر اهداف متعالی سعی در رستگاری مادی و معنوی دارد. قدرت نرم جامعه اسلامی تأکید بر استفاده از منابع نرم‌افزاری دارد که با ارائه جذابیت‌ها و ماهیت حقیقی قدرت، به صورت مشروع برای دعوت و اعمال قدرت به کار می‌رود. قدرت نرم با محوریت اخلاقیات به توانمندی و قابلیت اشاره دارد که خیرخواهانه و براساس مصالح و منافع عمومی ملت، اهداف حکومت اسلامی را تسهیل می‌نماید و زمینه‌های رشد و ترقی را فراهم می‌آورد. قدرت نرم حکومت اسلامی از قدرت الله سرچشمه می‌گیرد و بر اساس میزان ایمان جامعه و مسئولین به وعده‌های الهی و تبعیت از ولایت، از کمترین شکنندگی برخوردار است (جعفری و قربی، ۱۳۹۵: ۸۰). به عبارتی دیگر، قدرت نرم در جامعه اسلامی ماهیت دینی دارد و در چارچوب شرع فهمیده می‌شود در غیر این صورت، آن قدرت مشروعیت ندارد. از این رو، قدرت نرم در حوزه سیاست و دین اقتضائاتی دارد که عبارت است از: احکام شریعت، اخلاق، توحید، خدامحوری، عدالت، کرامت انسانی و غیره که همگی بر قدرت نرم حاکم‌اند و مشروعیت آن را تأیید می‌کنند. پس، تقدم لایه‌های درونی قدرت نرم بر قدرت نرم فراملی در کنار اقناع و رضایت‌مندی پایدار و ناگسستگی، نتیجه ایمان و باور است. این امر، از خود و محیط پیرامونی آغاز می‌شود. انتقال این جذابیت‌ها و جذب عناصر خارجی نیز هنگامی میسر و منطقی می‌گردد که لایه‌های مرکزی و هسته اولیه اقتدار با ابتدا بر قدرت جاذب شکل گرفته و از قوام مناسب برخوردار شده باشد. در واقع، لایه‌های درونی قدرت نرم، منابع و لوازم کافی برای بسط اقتدار در محیط خارجی را فراهم نمود. خاستگاه مؤلفه‌های قدرت نرم، از منظر اسلام دارای منشأ الهی و آسمانی است. به عبارت دیگر صرف مؤلفه‌های مادی قدرت، بدون توجه به جنبه‌های الهی و آسمانی مد نظر اسلام نیست. نکته دیگر اینکه ماهیت تمدن اسلام و غرب، از حیث نوع نگاه به الله، انسان و اجتماع، تفاوت دارد و لذا در مکتب اسلام نوع نگاه‌ها به قدرت نرم نگاه متعالی و الهی است. در حکمت متعالی اسلام بدن مرکب از روح و جسم است که نیاز بدن به هر دو ضروری است و چه بسا جنبه‌های غیر جسمانی که با روح و وجدان انسان سروکار دارد، مهم‌تر از جنبه‌های جسمانی است. اگر روح به واسطه بی‌اخلاقی، بی‌عدالتی و بی‌صداقتی صدمه ببیند، ترمیم آن بسیار سخت‌تر خواهد بود از اینکه یک مؤلفه مادی قدرت را از دست بدهد. با این اوصاف، نظریه قدرت

نرم در نگاه غربی اولاً تک بُعدی است زیرا صفت نرم و سخت را تنها برای توصیف منابع قدرت در نظر می‌گیرد و ثانیاً به دلیل ابتنائش بر نگاه مادی، قائل به تفکیک بین قدرت و اخلاق بوده و از درک و استفاده از برخی منابع غیرمادی قدرت عاجز می‌باشد. این در حالی است که در نگاه قرآنی و اسلامی، نظریه قدرت نرم یک نظریه چهاربُعدی است که در آن علاوه بر منابع، استحکام، مدیریت و خاستگاه قدرت نیز قابل تقسیم به نرم و سخت می‌باشد. همچنین در نظریه اسلامی قدرت نرم، تفکیکی بین قدرت و اخلاق وجود ندارد (قربی و جعفری، ۱۳۹۵: ۱۳-۱۲).

نقدی بر تلقی منابع به مثابه قدرت نرم؛ رویکرد انتقادی

قدرت ملی منشأ و مبادی گوناگونی دارد و بر عوامل و منابع گوناگونی تکیه داشته و از آنها ناشی می‌شود. عوامل و منابع اصلی شکل‌دهنده قدرت ملی کشورها در حوزه‌های مختلفی قرار دارند. بدین ترتیب عوامل اقتصادی، فردی و شخصیتی، جغرافیایی، علمی و روحانی، اجتماعی و نظایر آن جملگی می‌توانند منشأ قدرت کشورها باشند (زرقانی، ۱۳۹۲: ۴). قدرت نرم مانند سایر اشکال قدرت، برآیندی از برخی منابع است. اهمیت شناخت و آگاهی از منابع آن است که این منابع به میزان زیادی تعیین‌کننده ماهیت آن قدرت می‌باشند (قربی و موسوی، ۱۳۹۲: ۱۱۸). پس قدرت نرم به وسیله منابع تولید می‌شود که به اعتقاد الکساندر ال ووینگ^۱ باید مبتنی بر خیرخواهی، شکوه و زیبایی باشند (ووینگ، ۱۳۸۸: ۱۳۶). البته جوزف نای در کتاب قدرت نرم به سه منبع فرهنگ، ارزش‌های سیاسی و مطلوب‌های سیاست خارجی اشاره می‌کند (نای، ۱۳۸۹: ۵۱). به همین دلیل، گواه قدرت در منابع نیست، بلکه در رفتار تغییر یافته ملت‌ها می‌باشد. با این منطق، شیوه نگرستن به قدرت به مثابه منبع شیوه‌ای نسبتاً ناپخته است. برخی از محققان معتقدند که قدرت را باید رابطه بالقوه و بالفعل میان عوامل دانست و نه دارایی (منابع) آنها. روزنا اعتقاد دارد شیوه قدرت به مثابه منبع نمی‌تواند راه حلی برای معماهای تجربی باشد که در آن برتری مادی برای قدرت‌های بزرگ در جنگ‌ها کافی نبود تا به پیروزی برسند. داشتن منابع تنها یک جنبه از قدرت است و قدرتی که یک کشور دارد، تنها تا زمانی دارایی ارزشمندی است که عوامل دیگر بدان پاسخ دهند (ترز، ۱۳۸۹: ۵۳-۵۲). البته به نظر می‌رسد، این مسئله ناشی از مفهوم سازی جوزف نای از قدرت نرم می‌باشد؛ زیرا فقط برخی منابع قدرت نرم را به نحو ابهام آمیزی تشریح می‌کند و نمی‌گوید که با کدامین روش، منابع قدرت نرم می‌تواند به قدرت تبدیل شده، بر رفتار واقعی تأثیر بگذارد و برآیندهای مطلوب تولید کند. (الوند و عسگرخانی، ۱۳۹۳: ۴). لاجرم، منابع قدرت نرم سرمایه‌هایی هستند که جذابیت لازم را برای توانمندی و عملکرد ملی بازیگران صاحب قدرت را ایجاد می‌کنند (نای، ۱۳۸۳: ۲۳). با این اوصاف، مرز بین منابع قدرت با قدرت ملی، «بهره‌برداری» است. به این معنا که، بهره‌برداری مقیاس توانایی یک دولت در به‌دست آوردن منابعی است که برای تحقق اهداف خود لازم دارد و این به‌دست آوردن از طریق نیروی انسانی، مشارکت و همکاری تحقق می‌یابد. توانمندترین دولت‌ها، بخش بزرگتری از منابع موجود را برای

هدف‌های خود بهره‌برداری می‌کنند و تخصیص می‌دهند (تلیس و دیگران، ۱۳۸۳: ۱۲۵). از این رو، برای بهبود عملکرد ملی در ارتقاء قدرت نرم، لازم است تا از منابع مولد قدرت نرم در سامان سیاسی نیز بهره‌برداری منطقی، سنجیده، مشروع و هوشمندانه به عمل آید.

کنترل منابع قدرت نرم دشوار است و بسیاری از منابع مهم آن خارج از کنترل دولت‌ها قرار دارند و آثار آنها شدیداً متکی بر پذیرفته شدن از سوی مخاطبان است. به‌علاوه منابع قدرت نرم اغلب به‌صورت غیرمستقیم با شکل دادن به محیط برای اعمال سیاست عمل می‌کنند و گاه سال‌ها طول می‌کشد تا نتایج مطلوب را پدید آورند (نای، ۱۳۸۶: ۱۱۴-۱۱۳). در عین حال، منابع و شاخص‌های قدرت نرم همواره ثابت نبوده و همیشه با تحول بسترها و شرایط، آنها نیز تغییر می‌یابند (گلشن پژوه، ۱۳۸۷: ۳۳). به یک معنا، قدرت نرم را می‌توان قدرت جذب کردن دانست که منابع آن نیز مقوله‌هایی هستند که این جاذبه‌ها را ایجاد می‌کنند (سلیمانی پورلک، ۱۳۹۰: ۲۴). حال این سؤال اهمیت می‌یابد که آیا منابع قدرت، به خودی خود مولد قدرت نرم خواهند بود یا اینکه نیاز به فرایندی مؤثر در تبدیل منابع به قدرت نرم می‌باشد؟ همان‌گونه که تشریح شد؛ منابع قدرت به‌مثابه قدرت نرم محسوب نمی‌شوند بلکه برای تولید قدرت نرم در فرایند عملکرد ملی، نیاز به بهره‌برداری منطقی از منابع و سیاستگذاری قدرت لازم است تا در شرایط و بسترهای زمانی و مکانی مختلف، منابع قدرت از توانایی بازتولید قدرت نرم برخوردار باشند. در یک جمع‌بندی باید اذعان داشت که صرف داشتن منابع قدرت نرم، به تنهایی کافی نیست بلکه بسترسازی برای مولد ساختن منابع، سیاستگذاری، عملکرد صحیح ملی در حوزه بهره‌برداری از منابع قدرت، انسجام درونی در قدرت‌یابی نظام سیاسی و... لازم و بایسته است و افرادی که منابع قدرت را به‌مثابه قدرت نرم در نظر می‌گیرند، اشتباه راهبردی می‌نمایند و دچار نگرش حداقلی به منابع قدرت هستند و به فرایند تبدیل منابع به قدرت توجهی ندارند که رسوخ این دیدگاه به سطوح مختلف مدیریت استراتژیک کشور، می‌تواند آسیب‌ها و زیان‌های فراوانی را به قدرت ملی جمهوری اسلامی ایران وارد سازد. با این تفاسیر، منابع قدرت نرم که در سند سیاست‌های کلی علم و فناوری استخراج می‌شوند، به تنهایی قدرت نرم محسوب نمی‌شوند بلکه در فرایندی برنامه‌ریزی شده و با سیاستگذاری صحیح ملی و بین‌المللی می‌توان از منابع موجود یا فرصت‌های به‌وجودآمده برای بازتولید و ارتقاء قدرت نرم ایران بهره برد. پس، منابع قدرت نرم، برای تبدیل شدن از منبع به قدرت (از قوه به فعل در آمدن) نیازمند رسانه‌ها، اتاق‌های فکر، مراکز پژوهشی و تحقیقاتی، سرمایه‌گذاری فرهنگی، فعال سازی دیپلماسی عمومی، بهره‌گیری از ظرفیت‌های مردم نهاد و... است.

الگوی چهار وجهی منابع قدرت؛ رویکرد نظری

قدرت نرم نیاز به چهار منبع مهم دارد که تزلزل در هر کدام از این منابع، فرسایش قدرت نرم کشور مبداء را به همراه خواهد داشت. بررسی ساختار مادی و معنوی ایران نشان می‌دهد که قدرت نرم ایران منبعث از

فرهنگ و اعتقادات، سیاست خارجی و ارزش‌های سیاسی، اقتصاد و علم و دانش است که ساخت درونی و بیرونی قدرت نرم را مستحکم می‌سازند.

بُعد اول. فرهنگی

فرهنگ به مثابه یکی از اجزای اصلی زیست جمعی بشر، چنان ظرفیتی دارد که می‌توان از آن تحت عنوان جعبه ابزاری نام برد که قادر است به اقدام‌ها و رفتارها، شکل و سازمان دهد (عسگری، ۱۳۹۰: ۷). باورها یکی از اجزای فرهنگ هستند و به باور برتراند راسل^۱، باور دارای قدرت مطلق است و همه صورت‌های دیگر قدرت از آن ناشی می‌شوند. قدرت اصلی همانا قدرت باور است (راسل، ۱۳۸۵: ۱۵۲). به تعبیر مرتضی مطهری، «فرهنگ هم یک نیرویی است. میزان و قدرت فرهنگ بستگی دارد که چقدر عمیق و ریشه‌دار باشد» (مطهری، ۱۳۷۷، ج ۱۵: ۳۷۹). از این رو، وقتی فرهنگ، باورها، محصولات و اعتقادات فرهنگی یک کشور ارزش‌های جهانی را شامل شود و بنیاد آن را علایق و ارزش‌های مشترک جهانی شکل دهد، احتمال اینکه نتایج مطلوب (با هزینه اندک و مبتنی بر قدرت نرم) تحصیل شود، افزایش می‌یابد (عسگری، ۱۳۸۹: ۶۹)؛ بُعد فرهنگی قدرت نرم، از جذابیت برای ایجاد اشتراک بین ارزش‌ها و همه خواست‌ها سود می‌جوید (پوراحمدی، ۱۳۸۹: ۲۹۷). در نگرش بومی، منابع فرهنگی قدرت نرم، نیازمند تبلیغ نیستند و جذابیت آنها ناشی از عملکرد رسانه‌ای و اعمال فشار نمی‌باشد؛ بلکه جذابیت، زیبایی، شکوه و تمایل باطنی نسبت به روی آوردن به این منابع فرهنگی در مخاطبان داخلی و خارجی به‌طور طبیعی به‌وجود می‌آید و هیچ‌گونه اجباری در پذیرش مؤلفه‌های فرهنگی قدرت ملی ایران نظیر پیام‌ها، ارزش‌ها، باورها و ایستارها، محصولات و تولیدات فرهنگی و... وجود ندارد بلکه به دلیل فطری بودن ماهیت و پیام این منابع فرهنگی، قلوب و اذهان ملت‌ها جذب فرهنگ مسالمت آمیز اسلامی و ایرانی می‌شوند و بدون اینکه فشاری بر مخاطب باشد، پذیرای اندیشه و فرهنگ معرفی شده خواهند بود. البته جامعه ایرانی سعی دارد این منابع فرهنگی را به ملت‌های آزاده بنمایاند تا آحاد جهانی از این فرصت برخوردار باشند تا با فرهنگ و ارزش‌های صلح آمیز، تعالی بخش، صلح جو، امنیت آفرین، رشد دهنده ابعاد وجودی بشریت، کمال طلب و... آشنا شوند. فطری و خیرخواهانه بودن فرهنگ بومی (ایرانی - اسلامی) مهمترین عامل رجوع ملت‌ها به سمت و سوی ایران اسلامی می‌باشد که همین امر، بر دامنه و ضریب قدرت نرم فرهنگی ایران می‌افزاید.

بعد دوم. علمی

در دنیای امروز، معیار و ماهیت قدرت کشورها به میزان تسلط آنها به علوم و فناوری‌ها بستگی دارد و هر کشوری بدون تسلط بر علم و فناوری باشد به ناچار باید تابع و پیرو قدرت‌های بزرگ قرار بگیرد (مبینی دهکردی، ۱۳۸۷: ۱۳). پس علم، دانش، اطلاعات و فناوری یکی از مؤلفه‌ها و منابع قدرت نرم کشورها به شمار می‌رود (محسنی، ۱۳۹۴: ۹۷). و انسجام قدرت در کشورهای دارای جایگاه رفیع بین‌المللی، ناشی از

1. Bertrand Russell

اندیشه، علم و دانش می‌باشد (فیاض، ۱۳۸۸: ۲۴-۲۵). به همین دلیل، فدريكو مايور اذعان می‌دارد: «دانش هم فرهنگ و هم ابزار است. دانش، قدرت است؛ قدرت تولید کردن، قدرت پیش‌بینی کردن و جلوگیری کردن» (مایور و فورتی، ۱۳۷۷: ۱۴۴ و ۱۵۵). استراتژی امنیت ملی آمریکا در قرن بیست‌ویکم^۱ تأکید دارد که کشفیات جدید علمی و نوآوری در فناوری‌های اطلاعات، نانو تکنولوژی، فناوری‌های زیستی (بیوتکنولوژی) و سایر حوزه‌های دانشی بر حیات اجتماعی، اقتصادی و سیاسی ایالات متحده و دیگر نقاط جهان تأثیرات عمده‌ای خواهند داشت (کمیسیون تدوین استراتژی امنیت ملی آمریکا، ۱۳۸۳: ۳۴۱). توجه به همین مسئله است که در دهه‌های اخیر، بازیگران با استفاده از سیاست‌های علمی (تولید نظریه، شکستن مرزهای دانش، ایجاد مکاتب و پارادایم‌های علمی و...) به چالش با رقبای خود پرداخته و از این طریق سعی در اثبات برتری خود دارند (افتخاری، ۱۳۸۹: ۱۶). البته باید توجه داشت که ارزش کسب علم در تمدن و فرهنگ اسلامی هنگامی است که با معنویت همراه باشد (جعفری پناه و میراحمدی، ۱۳۹۱: ۱۱۰)؛ یعنی صرفاً به ابعاد مادی علم توجه نشود بلکه ضمن توجه رضایت الهی، برای پیشبرد امور انسانی و رستگاری بشریت باشد. از این رو، برخلاف رویکرد غربی به توانمندی علمی، جمهوری اسلامی مترصد انحصار علمی نیست و برای نشر علم و دانش، از ابزار فشار و بده بستانکاری سیاسی بهره نمی‌گیرد؛ در عین حال، علوم و دانش‌های به روز را به ملتها و کشورهای دیگر عرضه می‌کند و همین امر، دامنه قدرت علمی ایران را می‌افزاید. در عین حال، رشد کمی و کیفی نهادهای دانشگاهی، پیشرفت تولیدات علمی در مجالات بین‌المللی، مرزشکنی دانش، دست‌یابی به دانش و فناوری‌های برترساز، پیشرفت در زمینه علوم پزشکی، ژنتیک، هوافضا، بیوشیمی، نانو، هوافضا، رشد فناوری‌های دفاعی و... بر قدرت علمی ایران افزوده است. همکارهای علمی بین‌المللی جمهوری اسلامی ایران و نشر علم و فناوری در میان ملت‌های دیگر، باعث پرستیژ بین‌المللی ایران شده است و کسب مقام‌های پی‌درپی در المپیادهای علمی جهان، بر تصویرسازی مثبت جهانیان از موقعیت علمی ایران افزوده است. کسب جایگاه نخست علمی در سطح منطقه و جهان اسلام منجر به ارتقاء دامنه قدرت نرم ایران شده است.

بُعد سوم. اقتصادی

مؤلفه‌ها و منابع اقتصادی از مؤلفه‌های مهم و اثرگذار در قدرت نرم ملی کشورهاست. دو جنبه مهم قدرت اقتصادی شامل قدرت مستقیم (آشکار) و قدرت غیرمستقیم (پنهان) می‌شود (سیف، ۱۳۸۹: ۴۷). قدرت اقتصادی مستقیم نوعی از قدرت اقتصادی است که هم از راه ترغیب و هم از راه فشار اقتصادی، در راستای کسب منافع یک دولت به کار گرفته می‌شود و معمولاً به چگونگی استفاده‌ی دولت از ابزارهای تشویق و تنبیه اقتصادی برمی‌گردد. اما قدرت اقتصادی غیرمستقیم به رشد فزاینده‌ی وابستگی متقابل اقتصاد سیاسی جهان اشاره دارد که معمولاً با شاخص‌های نفوذ و وابستگی قابل شناسایی است (سیف و دیگران، ۱۳۹۲: ۱۳). والتر مید^۲، قدرت اقتصادی را قدرتی چسبنده می‌داند که باعث جذب دیگر کشورها

1. National Security Strategy in 21ST Century

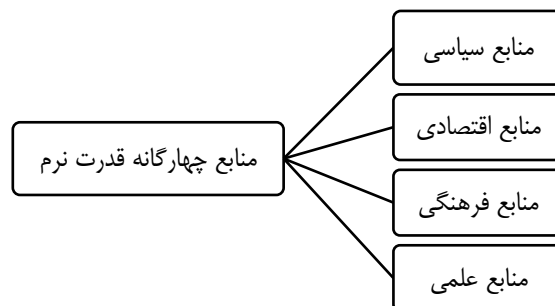
2. Walter Russell Mead

به سوی نظام اقتصادی کشور مبداء می‌شود (mead, 2004:46-53). در جمهوری اسلامی ایران، فعالیت اقتصادی اگر در زمینه کاهش فقر، رفع بیکاری، افزایش درآمد ملی، کاهش تورم و شکوفایی تولید به موفقیت برسد به تنهایی قدرت نرم به‌شمار نمی‌رود؛ اما هنگامی که کامیابی‌های ناشی از جهاد اقتصادی تصویری موفق و جذاب از انقلاب اسلامی در داخل و خارج از کشور به نمایش گذارد، در آن صورت قدرت نرم جمهوری اسلامی به شکل غیرقابل‌تصور افزایش خواهد یافت. موفقیت‌های اقتصادی ایران سبب می‌شود که انقلاب اسلامی ایران به‌عنوان یک حکومت دینی الگو در جهان اسلام و حتی در سایر نقاط جهان مورد توجه واقع گردد. در آن صورت ارزش‌های انقلاب اسلامی قدرت بیشتری جهت شکل دادن به ترجیحات و اولویت‌های سایر جنبش‌های اسلامی خواهد داشت. بنابراین توفیق ناشی از فعالیت‌های اقتصادی می‌تواند زمینه مهمی جهت تبدیل شدن ایران به یک کشور الهام‌بخش را فراهم سازد. به این ترتیب نمایش دادن تصویر کامیابی اقتصادی کشور، یک شرط لازم و نه کافی جهت تصرف ذهن‌ها و قلوب مردم و یکی از منابع صدور انقلاب اسلامی به‌شمار می‌رود. کمک‌های اقتصادی به مردم و کشورهای فقیر یکی از منابع افزایش قدرت نرم هر کشور به‌شمار می‌رود. با این اوصاف، اقتصاد مقتدر در سطح ملی و قابلیت‌الگوشدن اقتصادی در سطح منطقه و جهان می‌تواند ارتقاءدهنده قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران باشد که مبتنی بر رفتار حمایت‌گرانه از مستضعفان جهانی و امت اسلامی است و توانمندی اقتصادی به هیچ‌عنوان در راستای فشار و تحریم سایر کشورها برای دستیابی به مطامع دنیوی به‌کار نمی‌رود (قریبی و جعفری، ۱۳۹۵: ۱۸-۱۷). از این رو، مساعدت به کشورهای نیازمند، همکاری‌های اقتصادی بین‌المللی، تلاش برای رفع چالش‌های اقتصادی جهان اسلام، کمک‌های بشر دوستانه در سوانح طبیعی و غیرطبیعی به ملت‌ها و کشورهای دیگر، همیاری با آوارگان جنگ‌های خانمان‌سوز منطقه خاورمیانه و... همگی بر قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران می‌افزاید و در عین حال، ماهیت کمک‌های اقتصادی ایران نیز بشردوستانه و مبتنی بر صداقت و دوستی با ملت‌ها می‌باشد و هرگز کشور ایران از اهرم اقتصادی برای فشار بر ملت‌های آزاده بهره نمی‌گیرد.

بُعد چهارم. سیاسی

منابع سیاسی قدرت ملی مترصد دست یافتن به اهداف سیاسی از طریق مستقیم یا غیرمستقیم توسط سازمان‌های دولتی و یا افراد هستند (شارپ، ۱۳۸۹: ۵۶) و نظریه‌پردازان غربی اعتقاد دارند که در عصر اطلاعات، کشورهایی از قدرت نرم برخوردار هستند که اعتبارشان تحت تأثیر عملکرد و کارایی داخلی و بین‌المللی آنها افزایش می‌یابد و تا اندازه‌ای که سیاست‌های رسمی در داخل و خارج هماهنگ و سازگار با دموکراسی، حقوق بشر، آزاد اندیشی و احترام به افکار دیگران باشد، آنها صاحب قدرت نرم خواهند بود. (سلیمانی پورلک، ۱۳۹۰: ۲۸) از این رو، کشورها می‌توانند با نفوذ دادن ارزش‌های خود در جوامع دیگر باعث جاذبه و یا دافعه شوند. پس کاهش کیفیت در بکارگیری سیاست‌های غیرجذاب داخلی و خارجی می‌تواند قدرت نرم را کاهش داده و به وجهه کشور آسیب وارد نماید (عسگری، ۱۳۸۹: ۶۹). رویکردی که

سبب تمایز گفتمان اسلامی و غربی در منبع سیاست به عنوان تولیدکننده قدرت نرم می شود، نوع نگاه به مقوله سیاست و چگونگی پیشبرد مبارزه برای کسب اهداف است. در گفتمان غربی، کشورها مایل هستند که با بهره گیری از جذابیت های سیاسی، ارزش های غربی - آمریکایی و واژه هایی نظیر دموکراسی و حقوق بشر، انقلاب های رنگی و جنگ نرم به رهبری جهان بپردازند و در این مسیر از هر نوع سیاست و تزویری استفاده می نمایند، زیرا معتقد هستند که؛ با نفوذ دادن ارزش های خود در جوامع دیگر، باعث جاذبه خود می شوند. البته در این مسیر سعی می کنند از سیاست های غیرجذاب داخلی، سیاست های متکبرانه و تنگ نظرانه در ظاهر خودداری نمایند تا از این طریق میزان جاذبه خویش را ارتقاء دهند و از صدمه وارد شدن به وجهه کشور خودی جلوگیری نمایند. این در حالی است که سیاست در گفتمان اسلامی با اخلاقیات و ارزش های اسلامی (عظوفت، تألیف قلوب، دوستی، همراهی، صداقت، همیاری و...) همراه است و دستیابی به نتایج ترسیم شده با هر روش و ابزاری مذموم دانسته می شود. به عبارتی، در گفتمان اسلامی، سیاست اخلاقی و ارزش مدار می تواند تولیدکننده قدرت حقیقی و نرم افزارانه باشد (قربی و جعفری، ۱۳۹۳: ۳۹-۳۸). بنابراین، بهره گیری از عناصر و منابع سیاسی در گفتمان قدرت نرم اسلامی مبتنی بر خیرخواهی، کمک به حقوق انسانی در جامعه بشری، رعایت کرامت انسانی، رهاسازی ملت ها از چنگال قدرت های استکباری و... است و همین موضوعات، تمایز منابع سیاسی قدرت جمهوری اسلامی ایران از کشورهای غربی را به خوبی نشان می دهد.

نمودار ۱: الگوی منابع چهارگانه قدرت نرم

روش پژوهش

این پژوهش براساس اهداف تعیین شده و ماهیت سؤالات اصلی و فرعی، از روش تحلیل محتوای کمی بهره می گیرد و برای تبیین متن مورد نظر از تحلیل اسنادی و مطالعات کتابخانه ای بهره گرفته می شود. جامعه آماری پژوهش حاضر، سیاست های کلی علم و فناوری می باشد. این سند در سال ۱۳۹۳ ابلاغ شده است که دارای شش هدف اصلی می باشد. این اهداف به قرار زیر می باشند؛ کسب مرجعیت علمی و فناوری در جهان، دستیابی به اهداف سند چشم انداز و شکوفایی علمی، حاکمیت موازین اسلامی در نظام

آموزش عالی و تحقق دانشگاه اسلامی، تقویت عزم ملی و افزایش درک اجتماعی نسبت به اهمیت توسعه علم و فناوری، ایجاد تحول در ارتباط میان نظام آموزش عالی با سایر بخش‌ها، و گسترش همکاری و تعامل فعال، سازنده و الهام بخش در حوزه علم و فناوری با سایر کشورها و مراکز علمی و فنی معتبر منطقه‌ای و جهانی به‌ویژه جهان اسلام همراه با تحکیم استقلال کشور. این سند اگرچه در راستای سیاست‌های علمی ایران تدوین شده است و به‌نظر می‌رسد صرفاً به منابع علمی قدرت و چهره قدرت علمی توجه داشته است ولی بررسی و مذاقه در بندهای آن نشان می‌دهد که به وجوه سیاسی، اقتصادی و فرهنگی قدرت ملی در کنار ابعاد علم و فناوری توجه دارد. تأکیدات این سند مبنی بر «ارتقاء جایگاه جهانی کشور»، «ازدیاد توان ملی» و... نشان می‌دهد که طراحان این سند به ابعاد قدرت ملی ایران توجه داشته‌اند و راهبردهای ارائه شده در این سند می‌تواند ارتقاء دهنده ابعاد مختلف قدرت نرم‌افزاری ایران باشد. برای تحلیل سند مزبور از شیوه بسامدشماری واژگان و دسته‌بندی منابع قدرت نرم در ابعاد چهارگانه سیاسی، فرهنگی، علمی و اقتصادی (موضوع‌بندی مقوله‌ها) برای کنکاش در این سند بهره گرفته می‌شود. در ضمن واحد تحلیل کمی این سند، «واژه» می‌باشد و براساس چینش و دسته‌بندی واژگان استخراج شده از سند، تبیین‌های کمی و کیفی لازم انجام می‌شود.

یافته‌های پژوهش

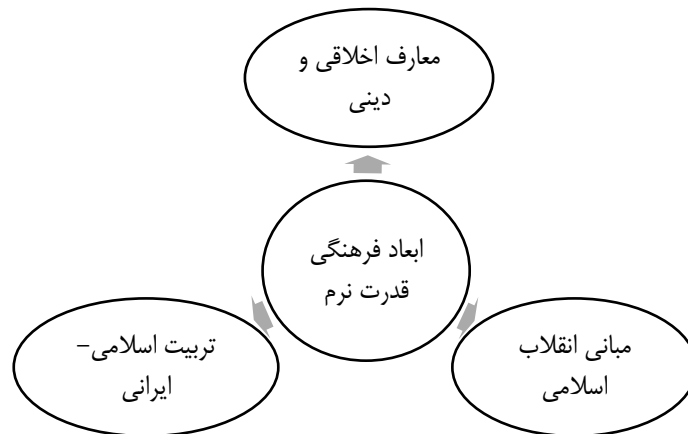
منابع فرهنگی قدرت نرم در سیاست‌های کلی علم و فناوری

مذاقه در سند سیاست‌های کلی علم و فناوری نشان می‌دهد که فرهنگ متعالی در پیوند با سیاست، علم، اقتصاد و قدرت ملی قرار دارد و برای رشد و تعالی جامعه در امور مختلف، نیاز به توجه مضاعف به عناصر فرهنگ اسلامی و ایرانی می‌باشد. برخی از منابع فرهنگی که در ارتقاء قدرت نرم ایران در سطح ملی و بین‌المللی مؤثر هستند به قرار زیر می‌باشند؛ شناخت معارف دینی (سیاست‌های کلی علم و فناوری، ۱۳۹۳: بند ۱)، تعمیق مبانی انقلاب اسلامی (سیاست‌های کلی علم و فناوری، ۱۳۹۳: بند ۱)، حاکمیت مبانی، ارزش‌ها، اخلاق و موازین اسلامی در نظام آموزش عالی، تحقیقات و فناوری (سیاست‌های کلی علم و فناوری، ۱۳۹۳: بند ۳)، تحقق دانشگاه اسلامی (سیاست‌های کلی علم و فناوری، ۱۳۹۳: بند ۳)، اهتمام به نظام تعلیم و تربیت اسلامی و اصل پرورش (سیاست‌های کلی علم و فناوری، ۱۳۹۳: بند ۳)، حفظ موازین اسلامی و ارزش‌های فرهنگی و اجتماعی در استفاده از علم و فناوری (سیاست‌های کلی علم و فناوری، ۱۳۹۳: بند ۳)، تربیت اساتید و دانشجویان مؤمن به اسلام، برخوردار از مکارم اخلاقی، عامل به احکام اسلامی (سیاست‌های کلی علم و فناوری، ۱۳۹۳: بند ۳)، تعهد به انقلاب اسلامی (سیاست‌های کلی علم و فناوری، ۱۳۹۳: بند ۳)، احیاء تاریخ فرهنگی مسلمانان و ایران (سیاست‌های کلی علم و فناوری، ۱۳۹۳: بند ۴) و تحکیم و تعمیق پیوند حوزه و دانشگاه و تقویت همکاری‌های مستمر راهبردی (سیاست‌های کلی علم و فناوری، ۱۳۹۳: بند ۵).

جدول ۱: منابع فرهنگی قدرت نرم در سیاست‌های کلی علم و فناوری

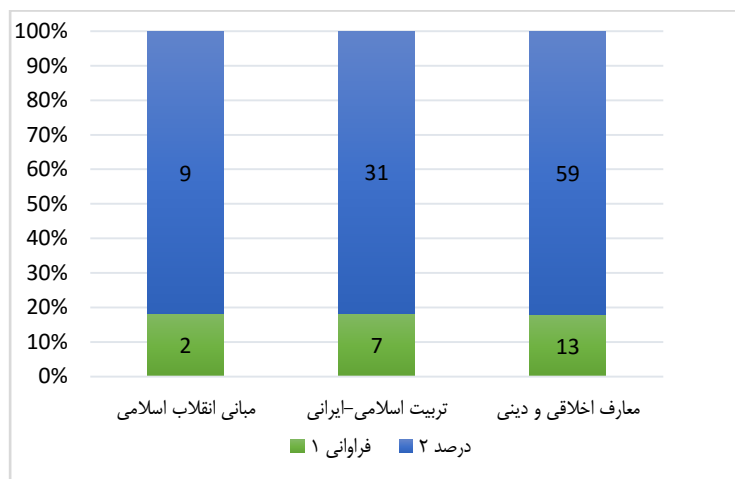
۱	شناخت معارف دینی	۷	تعمیق مبانی انقلاب اسلامی
۲	حاکمیت مبانی، ارزش‌ها، اخلاق و موازین اسلامی در نظام آموزش عالی، تحقیقات و فناوری	۸	تحقق دانشگاه اسلامی
۳	اهتمام به نظام تعلیم و تربیت اسلامی و اصل پرورش	۹	متعهد به انقلاب اسلامی و علاقمند به اعتلای کشور
۴	تربیت اساتید و دانشجویان مؤمن به اسلام	۱۰	عامل به احکام اسلامی
۵	حفظ موازین اسلامی و ارزش‌های فرهنگی و اجتماعی در استفاده از علم و فناوری	۱۱	احیاء تاریخ فرهنگی مسلمانان
۶	تحکیم و تعمیق پیوند حوزه و دانشگاه و تقویت همکاری‌های مستمر راهبردی	۱۲	برخوردار از مکارم اخلاقی

با دسته‌بندی مقوله‌های استخراج شده از سیاست‌های کلی علم و فناوری در حوزه فرهنگی نیز، می‌توان به سه مؤلفه کلیدی اشاره کرد که سایر منابع در ذیل آن قرار می‌گیرند: معارف اخلاقی و دینی، مبانی انقلاب اسلامی و جمهوری اسلامی ایران، تربیت اسلامی. این سه مؤلفه در بُعد فرهنگی، قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در سطح داخلی و خارجی را ارتقاء می‌بخشند.

نمودار ۲: ابعاد فرهنگی قدرت نرم در سیاست‌های کلی علم و فناوری

بررسی فراوانی ابعاد فرهنگی قدرت نرم نشان می‌دهد که معارف اخلاقی و دینی (۵۹ درصد) از بیشترین پتانسیل برای بازتولید قدرت نرم برخوردار هستند و در رده‌های بعدی، تربیت اسلامی - ایرانی (۳۱٫۸ درصد) و مبانی انقلاب اسلامی و جمهوری اسلامی ایران (۹ درصد) قرار دارند.

نمودار ۳: فراوانی منابع فرهنگی قدرت نرم

منابع علمی قدرت نرم در سیاست‌های کلی علم و فناوری

ماهیت سیاست‌های کلی علم و فناوری به‌گونه‌ای است که مترصد ارتقاء قدرت علمی ایران در سطح منطقه و جهان می‌باشد و به همین منظور، تبیین و بررسی بندهای سند مزبور، راهبرد و مؤلفه‌های علمی فراوانی را مشخص می‌سازد که می‌توانند قدرت نرم ایران را بیفزایند. هدف اصلی این سند در حوزه علم و فناوری که ارتباط زیادی با بُعد بیرونی قدرت نرم ایران دارد، «مرجعیت علمی و فناوری در جهان»، «شکوفایی علمی»، «الهام بخش در حوزه علم و فناوری» و... می‌باشد که می‌تواند دیپلماسی علمی ایران را فعال سازد و به تبع آن، توان ملی ایران در عرصه قدرت و امنیت ملی افزوده شود. برخی از منابع علمی قدرت نرم در بُعد داخلی نیز در این سند به شرح زیر می‌باشد؛ جهاد مستمر علمی با هدف کسب مرجعیت علمی و فناوری (سیاست‌های کلی علم و فناوری، ۱۳۹۳: بند ۱)، تولید علم و توسعه نوآوری و نظریه پردازی (سیاست‌های کلی علم و فناوری، ۱۳۹۳: بند ۱)، توسعه علوم پایه و تحقیقات بنیادی (سیاست‌های کلی علم و فناوری، ۱۳۹۳: بند ۱)، تحول و ارتقاء علوم انسانی (سیاست‌های کلی علم و فناوری، ۱۳۹۳: بند ۱)، ارتقاء کمی و کیفی مراکز و فعالیتهای پژوهشی (سیاست‌های کلی علم و فناوری، ۱۳۹۳: بند ۱)، دستیابی به علوم و فناوری‌های پیشرفته (سیاست‌های کلی علم و فناوری، ۱۳۹۳: بند ۱)، دستیابی به اهداف سند چشم‌انداز و شکوفایی علمی (سیاست‌های کلی علم و فناوری، ۱۳۹۳: بند ۲)، مدیریت دانش و پژوهش و انسجام بخشی در سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی در حوزه علم و فناوری (سیاست‌های کلی علم و فناوری، ۱۳۹۳: بند ۲)، حمایت از تأسیس و توسعه شهرک‌ها و پارک‌های علم و فناوری (سیاست‌های کلی علم و فناوری، ۱۳۹۳: بند ۲)، جذب سرمایه‌های انسانی (سیاست‌های کلی علم و فناوری، ۱۳۹۳: بند ۲)، افزایش بودجه تحقیق و پژوهش (سیاست‌های کلی علم و فناوری، ۱۳۹۳: بند ۲).

تقویت عزم ملی و افزایش درک اجتماعی نسبت به اهمیت توسعه علم و فناوری (سیاست‌های کلی علم و فناوری، ۱۳۹۳: بند۴)، تقویت و گسترش گفتمان تولید علم و جنبش نرم‌افزاری در کشور (سیاست‌های کلی علم و فناوری، ۱۳۹۳: بند۴)، احیاء تاریخ علمی و فرهنگی مسلمانان ایران و الگوسازی از مفاخر و چهره‌های موفق عرصه علم و فناوری (سیاست‌های کلی علم و فناوری، ۱۳۹۳: بند۴)، افزایش سهم علم و فناوری در اقتصاد و درآمد ملی، ازدیاد توان ملی و ارتقاء کارآمدی فناوری (سیاست‌های کلی علم و فناوری، ۱۳۹۳: بند۵)، تحکیم و تعمیق پیوند حوزه و دانشگاه و تقویت همکاری‌های مستمر راهبردی (سیاست‌های کلی علم و فناوری، ۱۳۹۳: بند۵). منابع علمی قدرت نرم در بُعد خارجی نیز در سند مزبور به شرح زیر می‌باشد؛ ارتقاء جایگاه جهانی کشور در علم و فناوری و تبدیل ایران به قطب علمی و فناوری جهان اسلام (سیاست‌های کلی علم و فناوری، ۱۳۹۳: بند۱)، ارتقاء مستمر شاخص‌ها و روزآمدسازی نقشه جامع علمی کشور با توجه به تحولات علمی و فنی در منطقه و جهان (سیاست‌های کلی علم و فناوری، ۱۳۹۳: بند۲)، تعیین اولویت‌ها در آموزش و پژوهش با توجه به مزیت‌ها، ظرفیت‌ها و نیازهای کشور و الزامات نیل به جایگاه اول علمی و فناوری در منطقه (سیاست‌های کلی علم و فناوری، ۱۳۹۳: بند۵)، توسعه فناوری و نوآوری داخلی و خارجی و گسترش همکاری‌ها در سطوح دولتی و نهادهای مردمی با اولویت کشورهای اسلامی (سیاست‌های کلی علم و فناوری، ۱۳۹۳: بند۵)، گسترش همکاری و تعامل فعال، سازنده و الهام بخش در حوزه علم و فناوری با سایر کشورها و مراکز علمی و فنی معتبر منطقه‌ای و جهانی به‌ویژه جهان اسلام همراه با تحکیم استقلال کشور (سیاست‌های کلی علم و فناوری، ۱۳۹۳: بند۶) و تبدیل ایران به مرکز ثبت مقالات علمی و جذب نتایج پژوهش‌های محققان، نخبگان علمی و نوآوران سایر کشورها به‌ویژه جهان اسلام (سیاست‌های کلی علم و فناوری، ۱۳۹۳: بند۶).

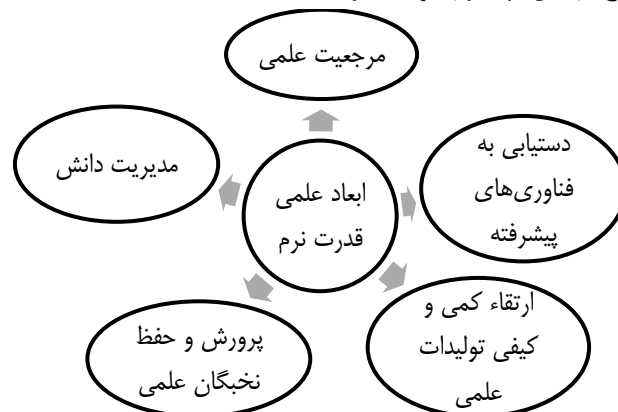
جدول ۲: منابع علمی قدرت نرم در سیاست‌های کلی علم و فناوری

۱	جهاد مستمر علمی با هدف کسب مرجعیت علمی و فناوری	۱۵	تولید علم و توسعه نوآوری و نظریه پردازی
۲	توسعه علوم پایه و تحقیقات بنیادی	۱۶	تحول و ارتقاء علوم انسانی
۳	ارتقاء کمی و کیفی مراکز و فعالیت‌های پژوهشی	۱۷	دستیابی به علوم و فناوری‌های پیشرفته
۴	حمایت از تأسیس و توسعه شهرک‌ها و پارک‌های علم و فناوری	۱۸	دستیابی به اهداف سند چشم‌انداز و شکوفایی علمی
۵	مدیریت دانش و پژوهش و انسجام بخشی در سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی در حوزه علم و فناوری	۱۹	ارتقاء جایگاه جهانی کشور در علم و فناوری و تبدیل ایران به قطب علمی و فناوری جهان اسلام

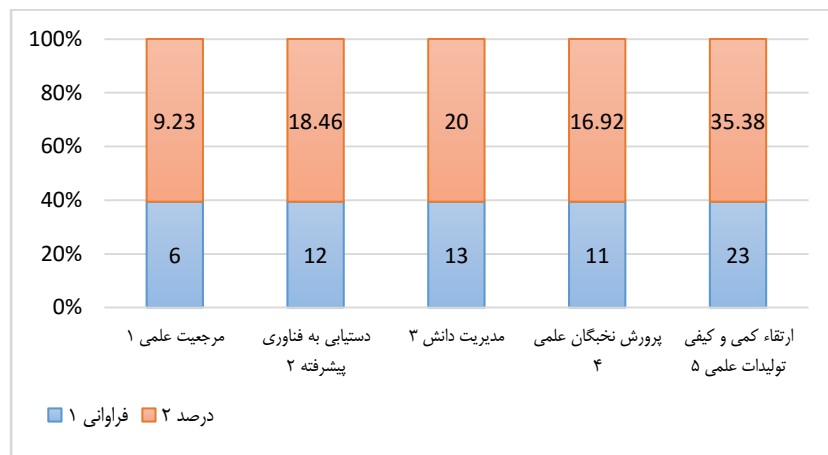
۶	تعیین اولویت‌ها در آموزش و پژوهش با توجه به مزیت‌ها، ظرفیت‌ها و نیازهای کشور و الزامات نیل به جایگاه اول علمی و فناوری	۲۰	ارتقاء مستمر شاخص‌ها و روزآمدسازی نقشه جامع علمی کشور با توجه به تحولات علمی و فنی در منطقه و جهان
۷	گسترش همکاری و تعامل فعال، سازنده و الهام بخش در حوزه علم و فناوری با سایر کشورها و مراکز علمی معتبر منطقه‌ای و جهانی	۲۱	تبدیل ایران به مرکز ثبت مقالات علمی و جذب نتایج پژوهش‌های محققان، نخبگان علمی و نوآوران سایر کشورها بویژه جهان اسلام
۹	توسعه فناوری و نوآوری داخلی و خارجی و گسترش همکاری‌ها در سطوح دولتی و نهادهای مردمی با اولویت کشورهای اسلامی	۲۲	تحکیم و تعمیق پیوند حوزه و دانشگاه و تقویت همکاری‌های مستمر راهبردی
۱۱	جذب سرمایه‌های انسانی	۲۳	افزایش بودجه تحقیق و پژوهش
۱۲	تقویت عزم ملی و درک اجتماعی نسبت به توسعه علم و فناوری	۲۴	تقویت و گسترش گفت‌وگوهای تولید علم و جنبش نرم‌افزاری در کشور
۱۳	احیاء تاریخ علمی و فرهنگی مسلمانان و ایران و الگوسازی از مفاخر و چهره‌های موفق عرصه علم و فناوری	۲۵	افزایش سهم علم و فناوری در اقتصاد و درآمد ملی، ازدیاد توان ملی
۱۴	تحکیم و تعمیق پیوند حوزه و دانشگاه و تقویت همکاری‌های مستمر راهبردی	۲۶	ارتقاء کارآمدی فناوری

منابع علمی تأثیرگذار بر قدرت و توان نرم‌افزاری جمهوری اسلامی ایران به این قرار است که مجموع این منابع داخلی و خارجی نیز در پنج مؤلفه به شرح؛ مرجعیت علمی، دستیابی به فناوری‌های پیشرفته، مدیریت دانش، ارتقاء کمی و کیفی تولیدات علمی، و پرورش و حفظ نخبگان علمی نیز قابلیت دسته‌بندی هستند که سایر منابع در ذیل آنها قرار خواهند گرفت.

نمودار ۴: ابعاد علمی قدرت نرم در سیاست‌های کلی علم و فناوری

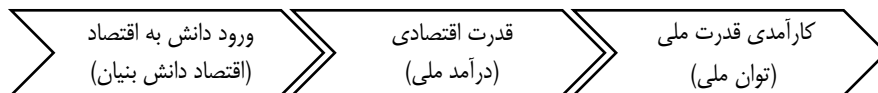
بررسی فراوانی و تأکیدات بر مؤلفه‌های علمی در سند سیاست‌های کلی علم و فناوری نشان می‌دهد که رشد کمی و کیفی تولیدات علمی با بیشترین فراوانی، مهمترین مؤلفه علمی مؤثر بر قدرت نرم ایران می‌باشد که نشانگر ارتباط وثیق آن با توانمندی و وزن قدرت نرم ایران می‌باشد. درصد فراوانی‌ها به قرار زیر می‌باشد؛ مرجعیت علمی (۹/۲۳ درصد)، دستیابی به فناوری‌های پیشرفته (۱۸/۴۶ درصد)، مدیریت دانش (۲۰ درصد)، پرورش نخبگان علمی (۱۶/۹۲ درصد) و ارتقاء کمی و کیفی تولیدات علمی (۳۵/۳۸ درصد).

نمودار ۵: منابع علمی قدرت نرم

منابع اقتصادی قدرت نرم در سیاست‌های کلی علم و فناوری

منابع اقتصادی قدرت ملی در این سند، با مؤلفه‌های دانش ارتباط نزدیک دارند و می‌توان تأکید داشت که براساس سیاست‌های کلی علم و فناوری، اقتصاد دانش بنیان یکی از مؤلفه‌های استحکام ساخت درونی و بیرونی قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران می‌باشد. مثلث راهبردی «سهم علم و فناوری در اقتصاد»، «درآمد ملی» و «ازدیاد توان ملی و ارتقاء کارآمدی» در این سند نشان می‌دهد که بکارگیری دانش و علوم راهبردی در عرصه‌های اقتصادی علاوه بر قدرت اقتصادی (درآمد)، بر روند ازدیاد و کارآمدی قدرت ملی (توان) تأثیر مستقیمی دارد.

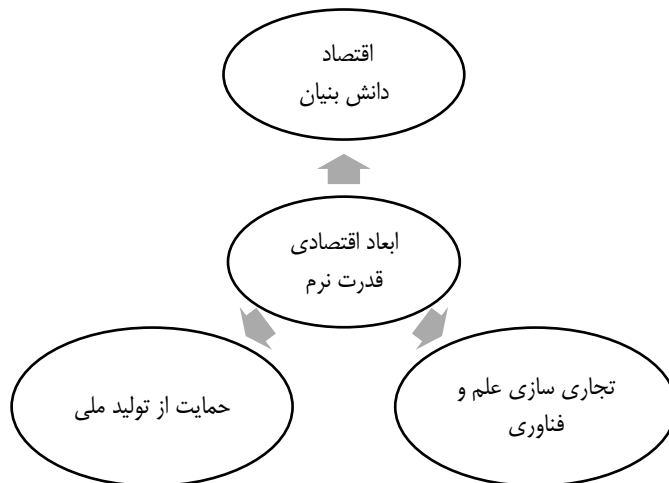
برخی از منابع اقتصادی قدرت نرم در سند مزبور به قرار زیر است: کار جمعی و وجدان کاری (سیاست‌های کلی علم و فناوری، ۱۳۹۳: بند ۴)، تقویت فرهنگ کسب و کار دانش بنیان (سیاست‌های کلی

علم و فناوری، ۱۳۹۳: بند۴)، افزایش سهم علم و فناوری در اقتصاد و درآمد ملی (سیاست‌های کلی علم و فناوری، ۱۳۹۳: بند۵)، حمایت مادی و معنوی از فرآیند تبدیل ایده به محصول (سیاست‌های کلی علم و فناوری، ۱۳۹۳: بند۵)، افزایش سهم تولید محصولات و خدمات مبتنی بر دانش پیشرفته و فناوری داخلی در تولید ناخالص داخلی (سیاست‌های کلی علم و فناوری، ۱۳۹۳: بند۵)، تنظیم رابطه متقابل تحصیل با اشتغال و متناسب‌سازی سطوح و رشته‌های تحصیلی با نقشه جامع علمی کشور و نیازهای تولید و اشتغال (سیاست‌های کلی علم و فناوری، ۱۳۹۳: بند۵)، توسعه صنایع و خدمات مبتنی بر علوم و فناوری جدید (سیاست‌های کلی علم و فناوری، ۱۳۹۳: بند۶)، حمایت از تولید و صادرات محصولات دانش بنیان و متکی بر فناوری‌های بومی به‌ویژه در حوزه‌های دارای مزیت و ظرفیت (سیاست‌های کلی علم و فناوری، ۱۳۹۳: بند۶) و اهتمام بر انتقال فناوری و کسب دانش طراحی و ساخت برای تولید محصولات در داخل کشور (سیاست‌های کلی علم و فناوری، ۱۳۹۳: بند۶).

جدول ۳: منابع اقتصادی قدرت نرم در سیاست‌های کلی علم و فناوری

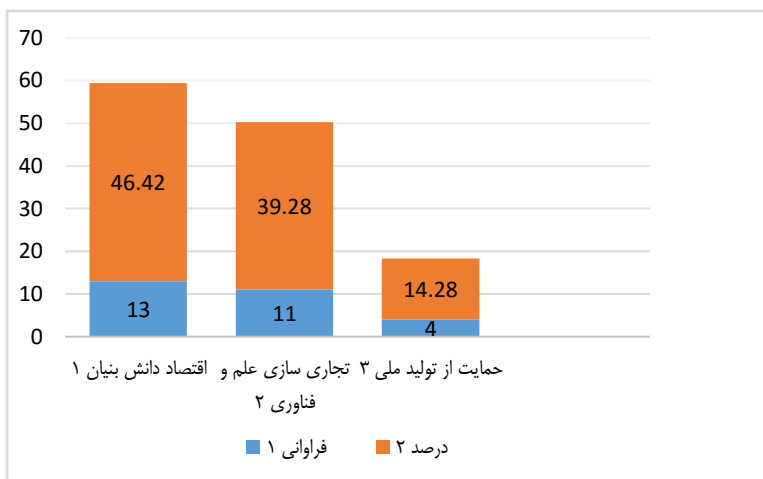
۱	کار جمعی و وجدان کاری	۷	تقویت فرهنگ کسب و کار دانش‌بنیان
۲	افزایش سهم علم و فناوری در اقتصاد و درآمد ملی	۸	حمایت مادی و معنوی از فرآیند تبدیل ایده به محصول
۳	افزایش سهم تولید محصولات و خدمات مبتنی بر دانش پیشرفته و فناوری داخلی در تولید ناخالص داخلی	۹	تنظیم رابطه متقابل تحصیل با اشتغال و متناسب سازی سطوح و رشته‌های تحصیلی با نقشه جامع علمی کشور و نیازهای تولید و اشتغال
۴	حمایت از تأسیس و توسعه شهرک‌ها و پارک‌های علم و فناوری	۱۰	توسعه صنایع و خدمات مبتنی بر علوم و فناوری جدید
۵	مدیریت دانش و پژوهش و انسجام بخشی در سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی در حوزه علم و فناوری	۱۱	اهتمام بر انتقال فناوری و کسب دانش طراحی و ساخت برای تولید محصولات در داخل کشور
۶	حمایت از تولید و صادرات محصولات دانش بنیان و متکی بر فناوری‌های بومی به‌ویژه در حوزه‌های دارای مزیت و ظرفیت		

این منابع اقتصادی را می‌توان در پرتو سه مؤلفه اقتصاد دانش بنیان، تجاری سازی علوم و حمایت از تولید ملی دسته‌بندی کرد. توجه به این سه مؤلفه می‌تواند اقتدار اقتصادی ایران را بیفزاید و در عین حال، ضمن ارتقاء استقلال ملی بر الهام بخشی اقتصادی ایران در جهان اسلام و سطح منطقه مؤثر می‌باشد؛ زیرا لازمه توانمندی در قدرت اقتصادی، توانایی در کاربست علم و فناوری در اقتصاد ملی و رشد تولیدات اقتصادی ملی می‌باشد.

نمودار ۵: ابعاد اقتصادی قدرت نرم در سیاست‌های کلی علم و فناوری

بررسی این مؤلفه نشان داد که اقتصاد دانش بنیان با فراوانی ۱۳ مؤلفه (۴۶/۴۲ درصد) از بیشترین فراوانی برخوردار است و بعد از آن، تجاری سازی علم و فناوری (۳۹/۲۸ درصد) و حمایت از تولید ملی (۱۴/۲۸ درصد) قرار دارند. اما نکته مهم این است که ارتباط علم و اقتصاد می‌تواند پرستیژ بین‌المللی ایران را ارتقاء بخشد تا جایی که از طریق قدرت نرم اقتصادی ناشی از اقتصاد دانشی، موقعیت سیاسی و توانایی ملی ایران افزایش یابد.

نمودار ۶: منابع اقتصادی قدرت نرم

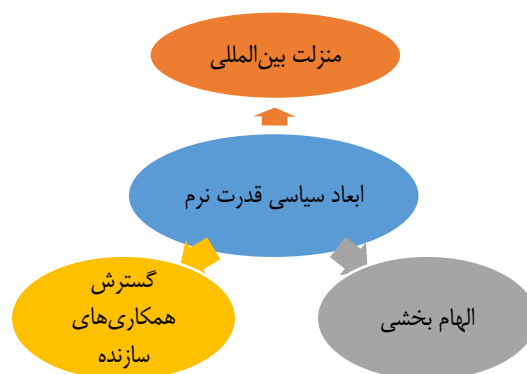
منابع سیاسی قدرت نرم در سیاست‌های کلی علم و فناوری

تأکید بر مؤلفه‌های علم و فناوری در راستای توان ملی و استقلال سیاسی نشان دهنده اهمیت موقعیت سیاسی ایران در سیاست‌های کلی علم و فناوری می‌باشد. برخی از منابع سیاسی قدرت نرم در این سند به قرار زیر می‌باشد؛ ارتقاء جایگاه جهانی کشور (سیاست‌های کلی علم و فناوری، ۱۳۹۳: بند۱)، الگوسازی از مفاخر و چهره‌های موفق (سیاست‌های کلی علم و فناوری، ۱۳۹۳: بند۴)، ازدیاد توان ملی (سیاست‌های کلی علم و فناوری، ۱۳۹۳: بند۵)، توسعه و تقویت شبکه‌های ارتباطات ملی و فراملی (سیاست‌های کلی علم و فناوری، ۱۳۹۳: بند۵)، گسترش همکاری‌ها در سطوح دولتی و نهادهای مردمی با اولویت کشورهای اسلامی (سیاست‌های کلی علم و فناوری، ۱۳۹۳: بند۵)، گسترش همکاری و تعامل فعال، سازنده و الهام بخش (سیاست‌های کلی علم و فناوری، ۱۳۹۳: بند۶) و تحکیم استقلال کشور (سیاست‌های کلی علم و فناوری، ۱۳۹۳: بند۶).

جدول ۴: منابع سیاسی قدرت نرم در سیاست‌های کلی علم و فناوری

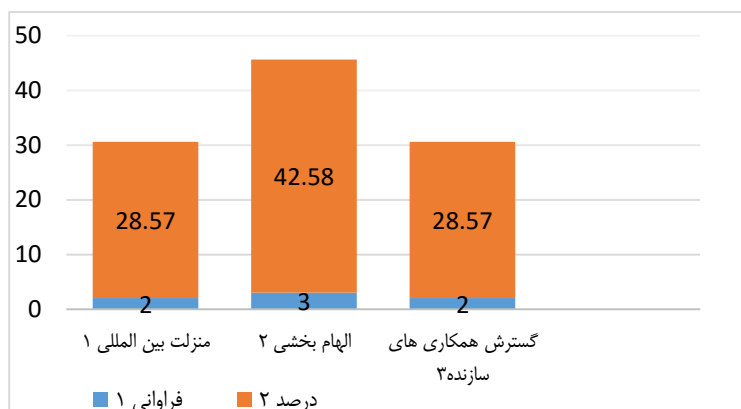
۱	ارتقاء جایگاه جهانی کشور	۵	الگوسازی از مفاخر و چهره‌های موفق
۲	ازدیاد توان ملی	۶	توسعه و تقویت شبکه‌های ارتباطات ملی و فراملی
۳	گسترش همکاری‌ها در سطوح دولتی و نهادهای مردمی با اولویت کشورهای اسلامی	۷	گسترش همکاری و تعامل فعال، سازنده و الهام بخش
۴	تحکیم استقلال کشور		

دسته‌بندی مقوله‌های استخراج شده در حوزه سیاسی نشان می‌دهد که مجموع این منابع را می‌توان در سه بخش الهام بخشی، منزلت بین‌المللی و گسترش همکاری‌های سازنده قرار داد که دستاورد آن، استحکام توان ملی و قدرتمندی ایران در سطح جهان اسلام و منطقه خواهد بود؛ زیرا تمرکز مؤلفه‌های سیاستی این سند، حوزه جهان اسلام می‌باشد.

نمودار ۷: ابعاد سیاسی قدرت نرم در سیاست‌های کلی علم و فناوری

بررسی فراوانی منابع سیاسی قدرت نرم در سند مزبور نشان می‌دهد که بیشترین فراوانی مربوط به الهام بخشی با ۴۲/۸۵ درصد می‌باشد و بعد از آن، منزلت بین‌المللی و گسترش همکاری سازنده با ۲۸/۵۷ قرار دارند.

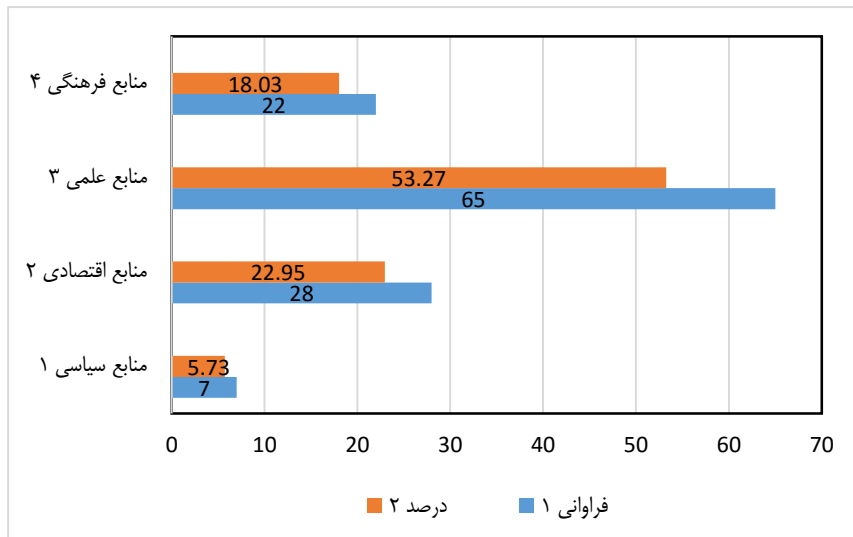

نمودار ۸: منابع سیاسی قدرت نرم

نتیجه‌گیری

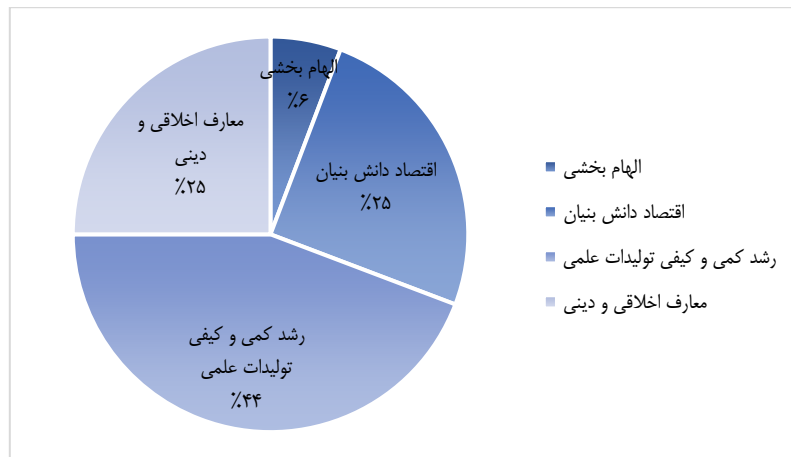
شناسایی منابع قدرت نرم یکی از مهم‌ترین بخش‌ها در راستای ازدیاد توان نرم‌افزاری هر کشوری می‌باشد؛ به عبارتی دیگر، تا زمانی که منابع قدرت نرم شناسایی نشود نمی‌توان برای افزایش و ارتقاء قدرت نرم کشور برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری انجام داد. از این رو، نخبگان سیاسی و نظامی کشور باید تلاش نمایند تا ظرفیت‌ها، پتانسیل‌ها و تهدیدات پیش‌روی قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران را مورد کنکاش قرار دهند و در این مسیر، اسناد فرادستی جمهوری اسلامی ایران به همراه سیاست‌های کلی نظام از ظرفیت‌های مناسبی برای استخراج منابع قدرت نرم ایران برخوردار هستند. به همین منظور، مقاله حاضر با بهره‌گیری از روش تحلیل محتوای کمی به بررسی منابع قدرت نرم ایران در سیاست‌های کلی علم و فناوری پرداخته است. یافته‌های مقاله نشان می‌دهند که استخراج منابع قدرت آفرین به معنای وجود قدرت نرم نمی‌باشد؛ بلکه منابع برای تولید قدرت نرم نیازمند برنامه‌ریزی، سیاست‌گذاری و عملکرد ملی و بین‌المللی می‌باشد و بهره‌مندی از منابع قدرت نرم در سیاست‌های کلی علم و فناوری نیازمند، عملکرد صحیح در فرایند بهره‌گیری از منابع قدرت ملی می‌باشد. چهار دسته از منابع قدرت نرم در سند مزبور قابل مشاهده می‌باشند که به قرار زیر است؛ منابع سیاسی، منابع علمی، منابع فرهنگی و منابع اقتصادی. از آنجایی که سیاست‌های کلی علم و فناوری به سیاست‌های علمی کشور توجه دارد، بیشترین فراوانی منابع قدرت نرم مربوط به ابعاد علمی قدرت نرم می‌باشد که با داشتن ۶۵ مؤلفه، از بیشترین تکرار فراوانی

منابع برخوردار است که نزدیک به ۵۳/۲۷ درصد از منابع استخراج شده می‌باشد و در مرتبه‌های بعدی نیز ابعاد اقتصادی (۲۲/۹۵ درصد)، ابعاد فرهنگی (۱۸/۰۳ درصد) و ابعاد سیاسی (۵/۷۳ درصد) قرار دارند.

نمودار ۹: برجستگی فراوانی منابع قدرت نرم

در میان ابعاد قدرت نرم استخراج شده از این سند، بیشترین فراوانی منابع چهارگانه قدرت نرم مربوط به معارف اخلاقی و دینی (منبع فرهنگی)، رشد کمی و کیفی تولیدات علمی (منابع علمی)، الهام بخشی (منبع سیاسی) و اقتصاد دانش بنیان (منبع اقتصادی) می‌باشد که در نمودار زیر نمایش داده شده است.

نمودار ۱۰: بیشترین فراوانی در بین ابعاد قدرت نرم

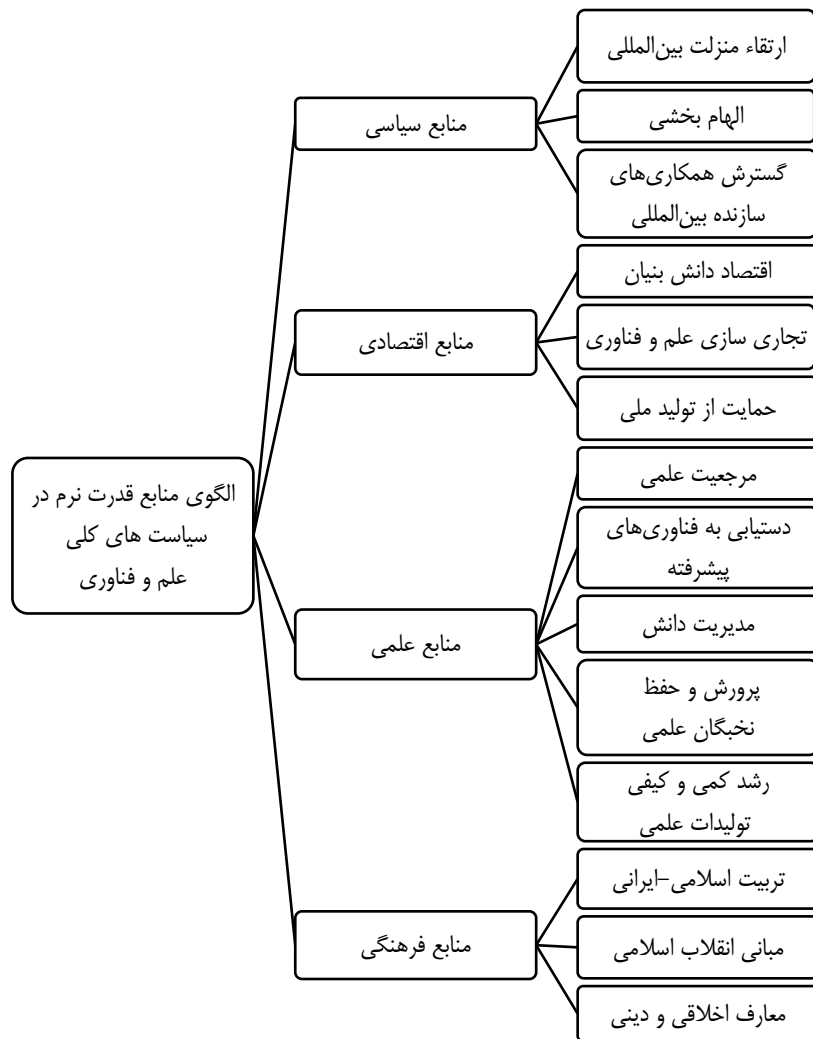
به هر روی الگوی استخراج شده از سیاست‌های کلی علم و فناوری به قرار زیر است؛

الف. منابع فرهنگی قدرت نرم؛ مبانی انقلاب اسلامی، تربیت اسلامی-ایرانی و معارف اخلاقی و دینی.

ب. منابع سیاسی قدرت نرم؛ ارتقاء منزلت بین‌المللی، الهام بخشی و گسترش همکاری‌های سازنده بین‌المللی و منطقه‌ای.

پ. منابع اقتصادی قدرت نرم؛ اقتصاد دانش بنیان، تجاری سازی علم و فناوری و حمایت از تولید ملی.

ت. منابع علمی قدرت نرم؛ مرجعیت علمی، دستیابی به فناوری‌های پیشرفته، مدیریت دانش، پرورش و حفظ نخبگان علمی، ارتقاء و رشد کمی و کیفی تولیدات علمی.

نمودار ۱۱: الگوی منابع قدرت نرم در سیاست‌های کلی علم و فناوری

منابع

- افتخاری، اصغر (۱۳۸۹)، *جهاد علمی؛ دانشگاه و جنگ نرم علمی*، در آموزش عالی، فرهنگ عامه و قدرت نرم، تالیف واتانابه یاسوشی و دیوید مک کانل، تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق(ع).
- افتخاری، اصغر و جانی‌پور، محمد (۱۳۹۲)، «منابع قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران»، پژوهشنامه انقلاب اسلامی، دوره سوم، زمستان، شماره ۹: ۲۳-۴۶.
- پوراحمدی، حسین (۱۳۸۹)، *قدرت نرم و سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران*، قم: انتشارات بوستان کتاب.
- جعفری پناه، مهدی و میراحمدی، منصور (۱۳۹۱)، «مؤلفه‌های قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران با رویکرد اسلامی»، فصلنامه معرفت سیاسی، سال چهارم، پائیز و زمستان، شماره ۲: ۱۲۲-۱۰۵.
- جعفری، علی اکبر و سیدمحمدجواد قربی (۱۳۹۵)، «مؤلفه‌های منابع سیاسی قدرت نرم در جمهوری اسلامی ایران در افق سند چشم انداز ۱۴۰۴»، پژوهش‌های سیاست اسلامی، سال چهارم، بهار و تابستان، شماره ۹: ۹۴-۵۷.
- راسل، برتراند (۱۳۸۵)، *قدرت*، ترجمه تجف دریابندری، تهران: انتشارات خوارزمی.
- زرقانی، سیدهادی (۱۳۸۸)، «سنجش و رتبه‌بندی قدرت ملی کشورها در جهان اسلام»، جامعه‌شناسی سیاسی جهان اسلام، دوره اول، پاییز و زمستان، شماره ۲: ۲۶-۱.
- زرقانی، سیدهادی (۱۳۸۸)، *مقدمه‌ای بر قدرت ملی*، مبنای، کارکردها، محاسبه و سنجش، تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- سعیدی، روح الامین و مقدم‌فر، حمیدرضا (۱۳۹۳)، «منابع قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه مطالعات قدرت نرم، دوره چهارم، پائیز و زمستان، شماره ۱۱: ۱۲۶-۱۰۷.
- سلیمانی پورلک، فاطمه (۱۳۸۶)، *ایران و آمریکا: در بستر تعاملات نرم افزاری قدرت و امنیت*، تهران: مرکز تحقیقات راهبرد دفاعی.
- سیف، اله مراد (۱۳۸۹)، «برآورد راهبردی قدرت اقتصادی امریکا»، فصلنامه آفاق امنیت، سال سوم، پائیز، شماره ۸: ۴۷-۷۸.
- سیف، اله مراد و دیگران (۱۳۹۲)، «مفهوم شناسی قدرت نرم اقتصادی توسعه نظریه قدرت نرم متعارف در حوزه اقتصاد»، فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج، سال شانزدهم، بهار، شماره ۵۸: ۳۶-۵.
- شارپ، جین (۱۳۸۹)، *قدرت نرم و عدم خشونت*، ترجمه سیدرضا مرزانی، تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق(ع).
- عسگری، محمود (۱۳۸۹)، «رویکردی انتقادی به نظریه قدرت نرم»، فصلنامه راهبرد دفاعی، سال هشتم، بهار، شماره ۲۸.
- عسگری، محمود (۱۳۹۰)، *فرهنگ راهبردی جمهوری اسلامی ایران*، تهران: مرکز تحقیقات راهبرد دفاعی.
- عسگری، محمود و احمد آفاجانی (۱۳۹۱)، *عوامل و ویژگی‌های سیاست دفاعی جمهوری اسلامی ایران*، تهران: مرکز تحقیقات راهبرد دفاعی.

- فیاض، ابراهیم (۱۳۸۸)، *ایران آینده به سوی الگویی مردم شناختی برای ابرقدرتی ایران*، تهران: پژوهشگاه هنر، فرهنگ و ارتباطات.
- قربی، سیدمحمدجواد (۱۳۹۴)، «مؤلفه‌های الهام بخشی و قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در جهان اسلام (مطالعه سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه)»، پژوهشنامه انقلاب اسلامی، دوره پنجم، پائیز، شماره ۱۶: ۸۵-۱۱۶.
- قربی، سیدمحمدجواد و جعفری علی‌اکبر (۱۳۹۵)، «منابع قدرت نرم در سیاست‌های کلی نظام؛ مورد کاوی سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه جمهوری اسلامی ایران»، راهبرد اجتماعی فرهنگی، سال پنجم، تابستان، شماره ۱۹: ۴۴-۷.
- قربی، سیدمحمدجواد و جعفری، علی‌اکبر (۱۳۹۳)، «برجستگی منابع قدرت نرم ایران؛ مطالعه موردی قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه پاسداری فرهنگی انقلاب اسلامی، سال سوم، پائیز و زمستان، شماره ۱۰: ۶۸-۲۹.
- قربی، سیدمحمدجواد و موسوی، سیدصدرالدین (۱۳۹۲)، «الهام بخشی و قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در سند چشم انداز ۱۴۰۴»، دوره سوم، پاییز و زمستان، شماره ۹: ۱۳۴-۱۱۳.
- کاظمی، علی اصغر (۱۳۷۳)، *نقش قدرت در جامعه و روابط بین‌الملل*، تهران: انتشارات قومس.
- کگل، استورات. آر (۱۳۸۳)، *چهارچوب‌های قدرت*، ترجمه مصطفی یونسی، تهران: انتشارات مطالعات راهبردی.
- کمیسیون تدوین استراتژی امنیت ملی آمریکا (۱۳۸۳)، *استراتژی امنیت ملی آمریکا در قرن ۲۱*، ترجمه جلال دهمشگی و همکاران، تهران: انتشارات ابرار معاصر.
- گلشن پژوه، محمودرضا (۱۳۸۷)، *جمهوری اسلامی ایران و قدرت نرم*، تهران: دفتر گسترش تولید علم.
- مایور، فدریکو و فورتی، آگوستو (۱۳۷۷)، *علم و قدرت*، ترجمه پریدوخت وحیدی، تهران: انتشارات سازمان برنامه و بودجه.
- مبینی دهکردی، علی (۱۳۸۷)، *طراحی الگو و راهبرد مرزشنکی دانش*، تهران: انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی.
- محسنی، هدی سادات و محسنی، فریبا سادات (۱۳۹۴)، «تأثیر دیپلماسی علم و فناوری بر افزایش قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه مدیریت در دانشگاه اسلامی، سال چهارم، بهار و تابستان، شماره ۱: ۹۷-۱۱۶.
- مرتضوی، سیدعلی و دیگران (۱۳۹۴)، «منابع قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر آیات قرآن»، پژوهش‌های انقلاب اسلامی، دوره چهارم، پائیز، شماره ۱۴: ۱۳۹-۱۰۹.
- مرکز مالی ایران (۱۳۹۴)، «سیاست‌های کلی علم و فناوری»، در مجموعه سیاست‌های کلی نظام، تهران، انتشارات بورس.
- مطهرنیا، مهدی (۱۳۷۸)، *تبیین نوین بر مفهوم قدرت در سیاست و روابط بین‌الملل*، تهران: انتشارات وزارت امور خارجه.
- مطهری، مرتضی (۱۳۷۷)، *مجموعه آثار شهید مطهری*، تهران: انتشارات صدرا.
- نای، جوزف (۱۳۸۳)، «کاربرد قدرت نرم»، ترجمه رضا میرطاهر، فصلنامه راهبرد دفاعی، سال دوم، زمستان، شماره ۶: ۴۶-۳۵.

- نای، جوزف (۱۳۸۶)، «منابع قدرت نرم»، ترجمه ناصر بلیغ، فصلنامه مطالعات بسیج، سال دهم، پائیز، شماره ۳۶: ۱۰۷-۱۱۵.
- نای، جوزف (۱۳۸۹)، *قدرت نرم ابزارهای موفقیت در سیاست بین‌الملل*، ترجمه محسن روحانی و مهدی ذوالفقاری، تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق(ع).
- الوند، مرضیه سادات و عسگرخانی، ابومحمد (۱۳۹۳)، «کارویژه‌های قدرت نرم در سیاست خارجی چین»، پژوهشنامه ایرانی سیاست بین‌الملل، سال سوم، پائیز و زمستان، شماره ۱: ۱-۲۵.
- ووینگ، الکساندر. ال (۱۳۸۸)، «کارکرد قدرت نرم»، ترجمه مهرداد مرادی، فصلنامه سیاست راهبردی، سال اول، پائیز، شماره ۴: ۱۵۱-۱۲۹.
- Mead, Walter Russell (2004), “America's Sticky Power”, *Foreign Policy*, No 141: 46-53, March–April.
- Nye, Joseph (2004 a), *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, New York, Public Affairs.
- Nye, Joseph (2004 b), “Soft Power and Leadership”, *Compass: A Journal of Leadership*, (Compass is published by the Center for Public Leadership, John F. Kennedy School of Government, Harvard University, Boston MA, USA), spring.